

SOIRÉE

Soirée (z fr. *soiré/suaré* – spoločenský večierok, opak *matiné* – spoločenskej udalosti konanej dopoludnia; po slovensky vyslov: **soaré**), dielo malo premiéru v Divadle na korze 17. februára 1968; aj pre túto hru autorom zakázali v roku 1970 účinkovať. Nie je to tradičná divadelná hra so všetkými znakmi (preto ten názov), nedelí sa na dejstvá a výstupy, je tam človek, ktorý uvádza „program“ (Zora Kolínska). Autori vedome rozbíjajú jednotnosť literárneho druhu (okrem replík sú tam aj básne, piesne, moderátorský text, autorské alebo scénické poznámky, ale aj dlhší prozaický autorský text, ktorý komentuje, opisuje, vysvetľuje, dopĺňa text hry).

Autori podobne ako v iných svojich dielach využívajú postupy:

- a) **absurdnej drámy** (hlavne dialóg, paradox, nečakaná pointa), napr.:

L: *Veru musel. Už len to detstvo – jedna dráma. Ráno vstanem, idem na záchod.*

S: *Jéžišmárja! A tam...*

L: *A tam som takých desať-pätnásť minút.*

S: *A potom?*

L: *Potom do kúpeľne.*

S: *Vy ste mali dobrodružné detstvo! Ja som si myslel, že ste celý život presedeli na záchode.*

L: *Pridem do kúpeľne, umyjem sa a rovno do kuchyne.*

S: *A v kuchyni...*

L: *Postavím mlieko na varič a vtom ten varič zapnem.*

S: *Preboha! To sú nervy!*

...

- b) **postmodernizmu**, napr. nerešpektovanie čistoty literárneho druhu, paródia iných textov, napr. v diele autori využívajú **paródiu** iných textov – piesní, citátov, prísloví (napr.: *Hajaj, búva, milé dieťa, keď sa zobudíš, stlčiem ťa./O chvíľu slniečko vstane,/už ma svrbia obe dlane...*).

Niektoré repliky alebo výroky z tohto diela zľudovali, napr.:

Politické predpoklady na kariérny rast:

„*Súdruhovia, ktorí ešte nie sú ministri, nech sa ihneď hlásia u súdruha Žinčicu!*“ (s. 23)

Irónia na výučbu cudzích jazykov:

– *Dúfam, že neovládáte nijaký cudzí jazyk?*

– *Čo som sprostý?* (s. 11)

Nevzdelanosť a nedostatok skúsenosti s cudzími reáliami:

– *Božole nemám rád. Sú masné.*

Kompozícia a forma:

Dielo nemá charakter klasickej divadelnej hry, autori ju nazývajú „*stretnutie s obecnstvom*“. Je to kabaretné predstavenie s moderátorským sprievodom (Zora Kolínska), poetickým textom (Tomáš Janovic) a hudbou (pôvodne orchester Petra Smékala).

Analyzované vydanie diela sa skladá sa z troch častí: **I. časť večera**, **II. časť večera** a z ucelenej časti **Hamlet**, ktorá sa inscenuje aj samostatne.

Scénické či autorské poznámky sú v zátvorkách, napr.: (*Obráti sa na sekretárku, ktorá je imaginárna, lebo divadlo nemalo peniaze na živú.*) Okrem nich je v diele autorský prozaický text (bez zátvoriek, odlišný iba typom písma), ktorým autori uvádzajú, vysvetľujú, tlmočia dojmy, opisujú, čo sa na scéne deje, napr.:

Satinský spieva a Lasica chodí medzi ľudí a vyberá peniaze do taniera. Ľudia dávajú, pretože ľudia sú v podstate dobrí.

Na scénu vychádza opäť Zora Kolínska, otvára oponku, za ktorou sú pripravení hudobníci – Peter Smékal – gitara...

Ukážky:

I. časť večera

Hneď na začiatku treba povedať, že Soirée nie je divadelná hra, ale pomerne úspešne zorganizované stretnutie s obecnstvom. Úspešné predovšetkým vďaka obecnstvu, ktoré sa dostavilo presne na pol ôsmu. My sme čakali v divadle už od pol siedmej. Teraz už sedí obecnstvo v sále, stmieva sa a za bielou oponkou sa ozýva ladenie hudobných nástrojov. Na pódium vystupuje Zora Kolínska a hovorí:

Dobrý večer. Dnešný koncert z klasikov svetovej hudby...

Pomaly prichádzajú členovia kvarteta – Lasica: flauta, Satinský: husle. Satinský je indisponovaný „*následkom náhleho návratu do vlasti*“ – čaká sa mu. Zora Kolínska musí zachraňovať situáciu, upozorňuje, že hudobníci budú nútení improvizovať. (Poznámka k nasledujúcemu textu: Selma Lagerlöfová, známa severská – švédka spisovateľka, 1858 – 1940, nositeľka Nobelovej ceny.)

L: Keď vystupujete pred obecnstvom, tak by ste sa mali vedieť ovládať. Predovšetkým – ovládať si tvár.

Pretože podľa tváre možno spoznať človeka. Podľa tváre možno uhádnuť vek, zamestnanie, meno.

S: Meno že možno uhádnuť podľa tváre, neverím. Milostivá, vy tam vzadu, odpusťte, že som taký indiskrétny, ale podľa tváre – nie ste vy náhodou Selma Lagerlöfová?

(Milostivá odpovedá, že nie je Selma Lagerlöfová, ale Imrich Ševčák.)

Tak vidíte, podľa tváre sa meno uhádnuť nedá. To vôbec nie je Selma Lagerlöfová.

L: A môžem ja za to, že neprišla?

Dialóg pokračuje, Lasica vidí v tvári aj pôvod človeka (všimnite si **čierny humor**; poznámka: *goblén*, správne *gobelin*, ručne tkaný alebo vyšívany koberec na stenu – zdĺhavá ručná práca):

L: Nehýbte sa! Ako sa tak na vás dívam, vaša matka bola tiež umelkyňa, však?

S: Pravdaže. Vyšívala goblény. Na počkanie.

L: A váš otec? Ten nebol.

L: Kde?

S: Nikde. Jednoducho nebol. Raz vyšiel z izby balkónovými dverami a my sme nemali balkón.

Lasica hovorí o svojom narodení (poznámka k nasledujúcemu textu: božole = fr. beaujolais, sorta vína z rovnomennej oblasti):

L: ... Bolo to v jedno zarosené slnečné ráno. Pamätám sa na to, ako keby to bolo dnes. Na raňajky sme mali kaviár, ustrice, potom priniesli Božole...

S: Božole nemám rád. Sú masné.

...

Lasica mal ťažké detstvo, jeho otec sa musel celý život pretvarovať (**politická satira** na pomery vo vtedajšom štáte) – bol humanista a tváril sa ako nihilista, odmietal jesť, neuznával ani obed, ani večere, až raz:

S: Umrel od hladu.

L: Nie. Jedného dňa, vlastne jednej noci ho matka nachytala v špajzi.

S: Preboha, s kým?

L: Ako hlce šošovicu.

S: Šošovicu uznával? Zvláštny svetonázor.

...

S: Najdôležitejšie je, aby sa človek vedel tváriť hlúpo. Ja som si zvolil ten najjednoduchší, povedal by som, ľudový druh pretvárania – tváriť sa hlúpo.

Na scénu prichádza opäť Zora Kolínska, ešte raz víta obecenstvo, ďakuje, že prišli, žiaľ, nemôžu ich ohlasovať a vítať menovite ako v divadle v Oxforde (*Ján Ždiebik, nočný strážca*), ale môžu im oznámiť, o čo divadelníkom (a predovšetkým niekomu inému) vlastne ide (okrem **politického podtextu** si všimnite **parafrázu** ľudového príslovia: *Keď sa rúbe les, triesky lietajú*):

Ide o to,

aby všetko bolo na jedno kopyto.

...

a potom bude všetko v poriadku.

Všetko bude kráčať jedným smerom.

Raz – dva, ľavá, pravá,

tráva na jednej nohe,

ruža na jednej nohe,

hnedý jeleň na jednej nohe,

nikto nevybočí z radu.

Iba zopár ľudí príde o nohu.

Ale to nič.

To je maličkosť.

Keď sa rúbe les,

odjakživa lietali nohy.

V hre zaznejú aj piesne, napr. *Metelica* v majstrovskom podaní oboch umelcov, a recitácia Zory Kolínskej (autor básní T. Janovic):

...

Si ako anjel barokový

čo stojí v kúte kostola

Si ako anjel barokový

A anjel mlčí

Nevolá

...

V závere 1. časti pred prestávkou Satinský vybehne na scénu v nepatrnom prevleku – s náušnicami a uvádza Festival tanečnej piesne v mnohých jazykoch, teda aj po rusky ohlási víťaza súťaže: *Pajot znakomaja pevica – ptica Lasica*. (Spieva známa speváčka – vták Lasica; toto ohlásenie vyvolávalo po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy salvy oslobudzujúceho smiechu.)

Prvú časť zakončí prozaický autorsky text – opíše, čo sa momentálne deje:

Opona sa zatvára, ozývajú sa výkriky – bravó, bravissimo – herci odchádzajú do šatne a obecenstvo, ako v každom divadle, ide na malé občerstvenie. Pretože v našom divadle nemáme bufet, odchádza obecenstvo na ulicu, kde je dostatok čerstvého vzduchu. Jedným slovom – prestávka.

II. časť večera

Zora Kolínska skontroluje publikum, či sú tam všetci, a má dlhý rytmizovaný monológ vo veršoch, plný slovných hračiek a rýmov (...aha zvonár poviem a zo mňa sa ihneď stane/ konár/zarastám kôrou a v hlave mi šumia listy/plné listového tajomstva/potom/ zvonár zmizne a ja uvidím/ agát/ aha agát poviem a zo mňa sa ihneď stane/ špagát...), potom prichádzajú herci (Satinský ako predstaviteľ štátnej moci – inšpektor; vypočúva Lasicu a hovorí západoslovenským dialógom, je primitívny, hlúpy, vulgárny):

S: Tak pod'ťe sem. Vy ste vraj utiekli s domu?

L: Áno. Raz ráno som išiel po noviny a keď som si ich prečítal, už som sa radšej nevrátil.

S: A gde ste sa zdržovali?

L: Stravoval som sa po bufetoch, spával som pod mostami, ale potom sa mi podarilo predat' zopár vynálezov, takže...

S: Vynálezy, vynálezy, človek je neská rád, keď sa sám vynájde. No! Ešče kúsek a sme v mojej kancelárii. Tak Sadnite si. To je útulné kreslo.

L: (Sadá si.)

S: Elektrické.

L: (Vstáva.)

Satinský pokračuje vo výsluchu (poznámka: L. uvádza názvy kín a nie filmov; Piková dáma je dramatizácia prozaického diela A. S. Puškina; Wilhem Pieck – vyslov pik – nemecký komunistický predstaviteľ, bol 1949 – 1960 prezidentom NDR; pre satirikov nedotknuteľná osoba):

S: ...Chodíte do kina?

L: Občas.

S: (Obráti sa k sekretárke, ktorá je imaginárna, lebo divadlo nemalo peniaze na živú.) Marta, piš! Chodí do kina. A čo ste videli naposledy?

L: Videl som kino Úsmev, Paríž, Metropol...

S: Metropol je tuším dvojdielný. Pokračujte.

L: Nechodím iba do kina, Videl som aj Pikovú dámu.

S: Počkajte... Piková... Piková... neni to dcéra teho Wilhema Píka?

L: Rodičov nepoznám.

S: Piková... Marta, nemali sme tu Pikovú? To nepíš. (Skrikne) A gde ste ju videli vy?

L: To bolo už dávno, presne neviem...

S: Víte, čo vám pomôže? Dedukujte!

Imaginárna sekretárka Marta síce píše, ale čítať nevie. Majú problém zachytiť z výpovede Lasicu výraz *pohyb zhora nadol* – keď opisuje pohyby dirigenta; rozohrá sa absurdná situácia:

L: Ten pán chytil paličku do ruky a zrazu urobil s tou paličkou prudký pohyb zhora nadol.

S: Zhora nadol. To sa musí zachytiť. Marta, vstan, zdvihni písací stroj nad hlavu. Keď povím päť, vy napodobníte ten pohyb, a Marta, ty to zachytiš. Päť!

L: (Urobí pohyb zhora nadol.)

S: Tak, Marta, pozbíraj klapky a piš ďalej. Tot máš Q. (Podá jej písmeno.) Pokračujte.

Lasica má rád kultúru, hlavne divadlo, keďže sa konečne v niečom zhodnú aj s inšpektorom, pripravujú sa na predstavenie Shakespearovej hry Hamlet, ktorá tvorí samostatnú časť diela:

L: Divadlo mám rád. Aj tých, čo píš divadelné hry.

S: Gramatikov. Víte kterého gramatika mám najračej? Šnekspír. Ale to není Slovák!

L: To je Brit.

S: Správne. On chodí po tej Británii a každého sa pýta – „Brit, alebo nebrit? Nebriti ven!!“ Víte čo?

Zahrajme si něco od neho. Ja to zorganizujem. (Obecenstvu.) Ludkovia, vy zostanete sedet na svojich místach, nehýbte sa! Marta, ty chod domů, zeber aj písací stroj. A my sa ideme preobléct. Šnekspír!

Teho sme si tu minule parádne podali!!

Hamlet

Autori citujú, parafrázujú, ironizujú, parodujú hru Hamlet; herci postupne predstavujú postavy a dej hry; pretvarujú sa, lebo len v divadle je pretváрка funkčná, nie v reálnom živote.

Duch kráľa – Hamletovho otca:

Satinský vybieha na scénu v čiernom plášti s kapučnou a kričí do zákulisia:

S: Čuj, syn můj, čuj!

Ak niekedy si otca miloval–

–pomsti tú ohavnú, tú zvrhlú vraždu!

...

V kráľovskom paláci Lasica prichytil **Hamleta**, ako stojí s dýkou nad novým kráľom Claudiom:

L: Hamlet stál s dýkou nad vlastným strýkom.
*Vravím si: Bože môj, ešte mu niečo vyparátí.
Mohol mu napríklad podrezávať gombíky.
Reku, zabránim tragédiu. Zakričal som na
Hamleta, celkom ticho a podišli sme do
temného kúta. Tam som mu dohovárať:
„Hamlet, nehanbiš sa? Strýko sa ti modlí a ty tu
hore-dole s dýkou? Ved' sa nevie sústrediť!“*

Predstavia nám Hamletovu matku kráľovnú **Gertrúdu**:

L: Otvorím tie tajné dvere a viete, kde som sa ocitol?
S: V sušiarni!
L: Nie! Priamo v spálni kráľovnej Gertrúdy. Za bielou záclonou. Tak sa dívam spoza
tej záclony, len jedným okom, aby ma Gertrúda nezbádala – a ona tam bola
sama. A len tak naľahko!
S: Naľahko? (Strašne sa smeje.)
L: Mala len negližé. A chodila hore-dole po spálni.
S: Negližé nosila so sebou?
L: Áno. Mala ho zrolované pod pazuchou...

Hamletova milá **Ofélia**:

L: Oféliu mi ani nespomínajte! Tá sa zas ráno utopila!
S: Zas? Málokto vie plávať v štáte dánskom. A kde sa to stalo?
L: V potoku pod hradom.
S: Boli ste pri tom?
L: No dovoľte!
S: Pardon.
L: Samozrejme. Tri razy som ju musel ponoriť a furt spievala. Doremifasolasido.

Herci nakoniec si zahrajú vrcholnú scénu a repliky z Hamleta sa miešajú s citátmi z iných Shakespearových hier i slovenskej ľudovej slovesnosti:

L: Romeo!
S: Júlia!
L: Umrime spoločne!!
S: Súhlasím. (Vypije jed a umrie.)
L: Juj, ale som ju dostal!
S: Keď ste si upiekli, tak si ma aj zjedzte!

Ujújújújú! (Vyskočí na šibenicu a chvíľu sa hompáľa.) Tak ste spokojný? Pretvaroval som sa už lepšie?

L: No spočiatku vám to nešlo, ale teraz to bolo obstojné. Patríte na šibenicu.

S: Patrím do divadla. Divadlo mám strašne rád.

L: Ja tiež. Divadlo – to je jediné miesto, kde to pretvarovanie sa má aký-taký zmysel.

*Lasica a Satinský zakývajú obecenstvu a úplne spotení vypadnú za kulisy.
Zora Kolinska sa naposledy prihovára divákovi...*

...

(Prameň: M, Satinský, J.: Soirée. In: Lasica, Satinský a vy. Bratislava: Obzor, 1970, 1993. IBSN 80-215-0266-5)